

EDITORIAL

La sentència sobre les pintures murals de Sixena i la tasca de Josep Gudiol i Ricart

El 25 d'abril de 2016 es va emetre la sentència sobre el litigi a l'entorn de les pintures murals provinents del monestir de Sixena, actualment dipositades al Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC). Com és sabut, la decisió judicial condemna el Museu a restituir-les al monestir. No és el nostre propòsit qüestionar la legitimitat de la reclamació o discutir la resolució judicial. Tanmateix, tenim la impressió que darrere d'alguns dels arguments exposats per la jutgessa es perceben prejudicis i biaixos de tipus ideològic, polític i identitari, la qual cosa ens sembla impròpia d'una sentència judicial. Després de llegir amb atenció el seguit d'arguments i de digressions històriques que ofereix, arribem a la conclusió que aquestes són irrellevants de cara a la fonamentació jurídica. Sembla fora de lloc, per exemple, el relat sobre l'autoria intel·lectual i material de l'incendi del monument.

Tant o més xocant resulta la severitat amb què la jutjadora valora la decisió de Josep Gudiol d'arrencar les pintures per salvar-les, i les insinuacions que fa sobre els seus objectius. És en aquest punt que volem insistir. En el primer fonament jurídic s'afirma, per exemple, que «José Gudiol Ricart, por su cuenta y riesgo, y con la ayuda económica de la Generalitat», va arrencar les pintures després de l'incendi. Sembla obvi que aquestes dues afirmacions són contradictòries, ja que Gudiol, al marge que la iniciativa partís d'ell, va actuar sota l'empara d'una administració pública legalment constituïda i gràcies al finançament d'aquesta. En tot cas, la jutgessa podria haver discutit aquí —com fa en altres llocs— les competències de la Generalitat per actuar en un territori que quedava fora de la seva jurisdicció, però no sembla que tingui gaire sentit de posar en dubte la bona fe de Gudiol. Millor seria que es preguntés què hauria ocorregut si la Generalitat de Catalunya no hagués respost positivament al crit d'alarma de Gudiol i els vestigis de les pintures

s'haguessin abandonat a la seva sort. Però, en lloc de plantejar-s'ho, prefereix remarcar que l'arrencament de les pintures el 1936 va vulnerar la normativa vigent en aquell moment, que atribuïa a la *Dirección General de Bellas Artes* la competència per disposar el trasllat de les obres artístiques en perill. Sembla, doncs, que l'acció de salvaguarda de Gudiol i la Generalitat va ser una cosa molt pitjor que la inacció de la *Dirección General de Bellas Artes* del govern de la República. Però, no suggereix la mateixa jutgessa que la guerra provocà el col·lapse del govern republicà i la seva incapacitat d'imposar «autoritat» en tot el territori estatal? No admet ella mateixa que el govern va ser desbordat pel protagonisme de «los comités obreros organizados por partidos y sindicatos, no sometidos a poder centralizado alguno»? Doncs bé, és precisament en aquest context que Gudiol i la Generalitat catalana van donar prioritat al salvament dels béns patrimonials per damunt d'altres consideracions legals. En una perspectiva jurídica, la nostra opinió pot ser equivocada, però continuem pensant que la manera d'obrar de Gudiol i del govern català va ser encertada. Amb bons arguments, doncs, els pèrits proposats pel MNAC al judici van insistir que l'arrencament de les pintures va ser un «mal menor», però la jutgessa té un interès palès a suggerir que s'hauria pogut obrar d'una altra manera, per exemple construint un sostre per protegir la sala. Un cop més, les seves consideracions semblen irrellevants en relació amb la causa jutjada. El mínim que es pot dir és que infravalora el context de la Guerra Civil en què l'operació de salvament es va produir.

La sentència conté arguments estranys i alhora reveladors com el següent: «Entiende esta juzgadora que posiblemente pudiera haberse evitado el arranque de las pinturas, sin poder llegar a afirmarlo con rotundidad a la vista de que desconocemos las circunstancias concretas y exactas existentes en ese momento». Però és molt més preocupant l'afirmació immediatament següent: «Tampoco puede afirmarse cuál fue el ánimo concurrente en Gudiol, si puramente lucrativo o de salvaguardar las pinturas». No sabem en quins indicis es basa aquesta insinuació sobre virtuals interessos espuris de Gudiol, però ens sembla totalment injustificat que es llanci aquesta idea en una sentència que té per objecte una altra causa. És evident, com recorda a continuació el text judicial, que aquest arrencament es va fer «sin tener en cuenta el parecer de sus propietarias». Com dèiem, la interpretació del context en què es van produir aquests fets sembla clarament esbiaixada. Es tracta de minimitzar els riscos, que Gudiol va fer bé de valorar, i simultàniament de desacreditar l'acció de salvaguarda liderada per ell. En definitiva, la jutgessa sembla no perdre cap oportunitat per expressar els seus recels i la seva antipatia per l'historiador català.

Si avui podem gaudir de les pintures murals de la sala capitular del monestir de Sixena és bàsicament gràcies a dues iniciatives de Gudiol: la primera quan, poc abans d'esclatar la guerra, va fer-ne un esplèndid reportatge fotogràfic, i la segona quan, assumint tota mena de riscos, va proposar que s'arrenquessin com a única mesura per salvar-ne els fragments calcinats. En efecte, les seves fotografies són avui el principal

testimoni que ens permet apreciar l'extraordinària qualitat del conjunt mural abans de l'incendi, mentre que els seus vestigis materials ens donen només una imatge radicalment fragmentària i alterada de l'original. En lloc de fer observacions —poc o gens fonamentades— sobre presumptes accions equivocades o injustificades, i fins i tot sobre presumptes males intencions de Gudiol, la redacció de la sentència podria haver reconegut el valor de la doble acció salvadora. Per fer això, n'hi hauria hagut prou de tenir una mica més de sensibilitat pel patrimoni històric, i una mica menys de prejudicis sobre les intencions dels catalans, i diem «dels catalans» perquè la redacció sembla tenir un clar interès a remarcar la identitat «catalana» dels actors que haurien provocat la destrucció de les pintures, alhora que menysté les aportacions decisives «dels catalans» pel que fa a l'estudi i la conservació de les pintures de Sixena.

A finals de maig de 1936, l'associació Amics dels Museus de Catalunya va fer una visita al monestir de Sixena, guiada precisament per Josep Gudiol. Una ressenya d'aquesta visita, escrita per Joaquim Folch i Torres, es publicà a *La Vanguardia* el 2 de juliol (p. 10), pocs dies abans del cop d'estat militar i feixista. En l'article parlava del «conjunto arquitectónico, hoy lamentablemente decaído y peor restaurado, allí donde se intentó hacer restauraciones». A propòsit del cicle mural de la sala capitular, afegia que «pudimos comprobar, con dolor, cómo la destrucción de las pinturas murales de su preciosa sala capitular avanza de manera alarmante». Folch insistia en el procés de degradació que patia una «obra pictórica, única y culminante», que «va perdiéndose envuelta en una aureola de prestigio oficial y de reconocimiento de sus méritos». Com havia insistit Gudiol, «la obra se pierde y se perderá totalmente, si quien puede y debe no acude a salvarla». Conseqüentment, Folch feia una crida a les autoritats regionals i estatals: «llamamos la atención de las autoridades artísticas de Aragón y al director general de Bellas Artes de la República, nuestro buen amigo don Ricardo de Orueta, sobre el caso». Aquestes actuacions de Gudiol i d'altres col·legues catalans, com Folch, també formen part de la història de les pintures de Sixena, per molt que alguns —inclosa la jutgessa d'Oscà— sembla que vulguin amagar-les, per presentar un relat en què es posa constantment sota sospita les accions d'unes persones que, per damunt de qualsevol consideració localista, van estimar les obres d'art i van fer tota mena d'esforços per assegurar-ne la conservació i impedir la seva exportació a l'estranger.